

موضوع: تاثیر صبر در علو درجات از دیدگاه آموزه های اسلامی

چکیده

فرشته طاقه*^۱

صبر از جمله اخلاق و فضیلت هایی است که در آموزه های اسلامی بسیار اهمیت دارد و تاثیر بسزایی در علو درجات انسان دارد. اسلام در بسیاری از آیات و روایات تأکید بسیار زیادی بر این موضوع دارد و اهمیت صبر را برای رسیدن به موفقیت و پیشرفت در زندگی بیان می کند. تأثیر صبر در علو درجات از دیدگاه آموزه های اسلامی یک موضوع بسیار مهم و جالب است. صبر به عنوان یکی از اخلاق های اسلامی بسیار ارزشمند شناخته شده و در قرآن و روایات پیامبران از آن به عنوان یک فضیلت بزرگ سخن گفته شده است. از دیدگاه آموزه های اسلامی، صبر نقش بسیار مهمی در علو درجات انسان دارد. این ویژگی اخلاقی، انسان را از طریق تحمل مشکلات و چالش ها، به سمت رشد و پیشرفت معنوی و اخلاقی هدایت می کند. هدف از این مقاله بررسی تاثیر صبر در علو درجات از دیدگاه آموزه های اسلامی می باشد. این تحقیق به روش توصیفی، تحلیلی و کتابخانه ای نگاشته شده است. از نتایج به دست آمده می توان به بهترین فرصت برا کسب ایمان، رشد روحی و روانی، انسانیت و اخلاق، تعلم صبر در مقابل مصیبت و سختی و می باشد.

کلیدواژگان: تاثیر، صبر، علو درجات، آموزه اسلامی.

^۱ طلبه سطح ۲، حوزه علمیه خواهران فاطمیه (س) نقده.

مقدمه

صبر به معنای تحمل و استقامت در برابر مشکلات، آزمون ها و دشواری ها است و انسان را در مواجهه با مشکلات و رنج های زندگی قوی و پایدار می کند. از طرفی صبر نشان دهنده ایمان و اعتقاد قوی انسان به قضای الهی و اعتمادش به خداوند است.

به طور کلی، اسلام بر اهمیت صبر و تحمل در برابر دشواری ها تأکید دارد و معتقد است که انسان با داشتن صبر و استقامت می تواند به رسیدن به موفقیت و پیشرفت در همه جنبه های زندگی دست یابد و در مسیر پیشرفت روزافزون خود قدم بردارد. به عبارت دیگر، اسلام به مسلمانان توصیه می کند که در هر شرایطی صبر و تحمل داشته باشند و از این طریق به علو درجات و نیکویی های دنیوی و اخروی دست یابند.

در آموزه های اسلامی، صبر به عنوان یکی از ارزشمندترین ویژگی های انسان شناخته شده و به عنوان یکی از کلیدهای موفقیت و رشد معنوی در نظر گرفته می شود. سلام تأکید بسیار زیادی بر این اصل کرده و آیات و روایات متعددی در این زمینه ارائه کرده است. از این رو، بررسی تاثیر صبر در علو درجات از دیدگاه آموزه های اسلامی، نقش مهمی در تعالی انسان و پیشرفت او دارد.

صبر، به عنوان یکی از فضائل اخلاقی، انسان را در برابر چالش ها و مشکلات زندگی قوی و پایدار می کند. این ویژگی، انسان را به تحمل مشقتها، استقامت در برابر ناکامی ها و تاب آوری در مواجهه با نوعی امید و ایمان تشویق می کند. از این رو، صبر نه تنها به رشد روحی و اخلاقی انسان کمک می کند بلکه می تواند به علو درجات و خلوصی بیشتر در روابط انسان با خداوند منجر شود.

در اینجا مداخله جوابگویی به سوالات مرتبط با تاثیر صبر در علو درجات از منظر اسلامی به ما کمک می کند تا عمق این مفهوم را درک کرده و نقش بسیار مهم آن در رشد و ترقی انسان را بیشتر متوجه شویم. امیدوارم این بررسی نه تنها به دستیابی به علو درجات شخصی و اجتماعی کمک کند بلکه به فهم بهتر واقعیت های اخلاقی و معنوی زندگی انسان نیز کمک کند.

مفهوم شناسی صبر

عام‌ترین و مهم‌ترین صفت انسانی بازدارنده صبر است. صبر در لغت عرب به معنای خوشتن‌داری، حبس و در تنگنا و محدودیت قرار دادن است و برخی نیز آن را بازداشتن نفس از اظهار بی‌تابی و بی‌قراری دانسته‌اند. در فرهنگ اخلاقی، صبر عبارت است از وادار نمودن نفس به انجام آنچه که عقل و شرع اقتضا می‌کنند و باز داشتن از آنچه عقل و شرع نهی می‌کنند.^۱

و همچنین حفظ نفس از اضطراب، اعتراض و شکایت و همچنین به آرامش و طمأنینه گفته می‌شود. در تعریف اصطلاحی مرحوم نراقی می‌گوید: ضد جزع و بی‌تابی، صبر و شکیبایی است و آن عبارت است از ثبات و آرامش نفس در سختی‌ها، بلایا و مصایب و پایداری و استقامت در برابر آنها به‌طوری که از گشادگی خاطر و شادی آرامشی که پیش از حوادث داشت، بیرون نرود و زبان خود را از شکایت و اعضای خود را از حرکات ناهنجار، نگاه دارد. با توجه به تعاریف مذکور، صبر یک صفت نفسانی بازدارنده و عامی است که دارای دو جهت عمده است: از یک سو گرایش‌ها و تمایلات غریزی و نفسانی انسان را حبس و در قلمرو عقل و شرع محدود می‌کند. از سوی دیگر نفس را از مسئولیت‌گریزی در برابر عقل و شرع باز داشته و آن را وادار می‌کند که زحمت و دشواری پایبندی به وظایف الهی را بر خود هموار سازد. البته این حالت اگر به سهولت و آسانی در انسان تحقق یابد، به آن صبر و هرگاه فرد خود را با زحمت و مشقت بدان وادار سازد، تصبر می‌گویند.^۲

اهمیت صبوری در آیات قرآن

از دیدگاه قرآن، مهم‌ترین پشتوانه صبر یاری خواستن از خداوند است که بدون آن هیچ بشری نمی‌تواند صبر را به نهایت درجه برساند و در مقام صبر هم چنان باقی بماند تا به مقصود برسد. در سوره بقره دوبار «صبر» و «صلاه» در کنار هم آمده‌اند. در آیه ۴۵ می‌فرماید: "وَأَسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ...؛ از صبر و نماز کمک

^۱ حسین بن محمد، راغب اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، مترجم حسین خدا پرست، تحقیق صفوان عدنان داودی، دمشق بیروت، دارالعلم الدارالشامیه، ۱۴۱۲ق، چاپ اول، ص ۲۷۳

^۲ حسن، مصطفوی، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، مترجم صادق عباسی، ج ۶، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۶۰،

بجوید." و در آیه ۱۵۳ می فرماید: "یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ ای کسانی که ایمان آورده اید از صبر و نماز کمک بگیرید که خداوند با صابران است."^۱

"...نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ* الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ؛ پاداش انسان های پرتلاش صابر که همواره در همه امور امید به خدا بسته اند، بسیار خوب است."^۲

صبر تنها سرمایه ای است که زیان ندارد، و به علاوه، سود آن در بالاترین حد ممکن است: "وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ؛ و البته کسانی را که در دنیا صبر پیشه کنند به بهترین وجهی پاداش خواهیم داد، و بهترین عمل های آنان را محور پاداش و جزایشان قرار می دهیم."^۳

خداوند، دستمزد صابران را با شماره و اندازه نمی دهد و پاداششان بی حساب است: "إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ؛ خداوند صابران را [استثنائاً] بی حساب، پاداش خواهد داد."^۴

"سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ؛ سلام بر شما به خاطر صبر و استقامت تان، که سرانجام چه نیکو منزلگاهی یافتید."^۵

تأثیر صبر در علو درجات از آموزه های اسلامی

صبر از دیدگاه آموزه های اسلامی تأثیراتی بسیار مثبت بر علو درجات و رشد روحی و اخلاقی انسان دارد. در ادامه برخی از آثار صبر در علو درجات از دیدگاه اسلامی ذکر می شود:

^۱ سوره بقره، آیه ۱۵۳

^۲ سوره عنکبوت، آیه ۵۸ و ۵۹

^۳ سوره نحل، آیه ۹۶

^۴ سوره زمر، آیه ۱۰

^۵ محمدرضا، مصطفی پور، اهمیت صبر و شکیبایی، انتشارات پاسدار، ۱۳۸۸، شماره ۱۷؛ رعد/ ۲۴

۱- فرصت بهتر برای تقویت ایمان

صبر در مواجهه با مشکلات و دشواری‌ها، تقویت ایمان و اعتقاد انسان را تقویت می‌کند. انسانی که صبور است، در مواجهه با چالش‌ها به خداوند اعتماد بیشتری پیدا می‌کند و ایمانش به قضای الهی تقویت می‌شود. فرصت بهتر برای تقویت ایمان در مورد تاثیر صبر در علو درجات می‌تواند در این موارد برای انسان فراهم شود که هنگامی که انسان با مواجهه با چالش‌ها و دشواری‌ها روبرو می‌شود و تحمل و صبر نشان می‌دهد، این فرصت به او می‌دهد که به اعماقی از ایمان و اعتقاد خود نفوذ کند. حضرت محمد (ص) فرمودند: "ایمان دو نیمه دارد، نیمی از آن در صبر است، و نیمی از آن در شکر نهفته است" ¹

این مواجهه‌ها می‌توانند انسان را به سمت پرورش ایمان و اعتقاد قوی‌تر هدایت کنند. زمان‌هایی که انسان با تمرین عبادات و اعمال عبادی مختلف سر و کار دارد، می‌تواند فرصتی مناسب برای تقویت ایمان و صبر باشد. نماز، ذکر، دعا و سایر عبادات می‌توانند زمینه‌ساز برای تحمل مشکلات و تقویت ارتباط انسان با خداوند باشند. حضرت فاطمه (س): "فَرَضَ اللَّهُ... الصَّبْرَ مَعُونَةً عَلَى الْإِسْتِجَابِ؛ حضرت فاطمه (س): خداوند صبر را کمکی برای گرفتن پاسخ [دعا] قرار داد." ²

مطالعه و تدبر در آیات قرآنی که به برکت صبر اشاره دارند، نیز می‌تواند به افزایش ایمان و قوت معنوی انسان کمک کند. درک ژرف مفهوم صبر از طریق تفسیر قرآن و بررسی آیات مرتبط، آگاهی انسان را افزایش داده و ایمان او را تقویت می‌کند. امام صادق (ع) فرمودند: "صبر، آنچه را که در درون بندگان خدا از نور و صفا وجود دارد، آشکار می‌کند و بی‌صبری و ناشکیبایی، آنچه را که در درون آنها از ظلمت و وحشت است، ظاهر می‌سازد." ³

فعالیت در اعمال خیریه و خدمات اجتماعی، به انسان فرصت می‌دهد که از طریق کمک به دیگران و تحمل مشکلات و نیازهای آنها، به تقویت صبر، ایمان و ارتباطش با خداوند بپردازد. امام علی (ع) فرمودند: "مرد

¹ ابوالقاسم، پاینده، نهج الفصاحه، مترجم محمدامین شریعتی، انتشارات دنیای دانش، تهران، ۱۳۸۷، ص ۱۰۷

² جعفر، ابن بابویه، کتاب من لا یحضره الفقیه، مترجم محمدباقر بهبودی، انتشارات جامعه مدرسین حوزه علمیه، قم، ج ۳، ۱۳۶۳، ص ۵۶۸ ح ۴۹۴۰

³ محمدباقر، مجلسی، بحار الانوار، مترجم ابوالحسن موسوی همدانی، انتشارات اسلامی، ج ۶۸، ۱۳۸۶، ص ۹۰، ح ۴۴

۶- علو درجات و خشنودی خدا

صبر نه تنها به افزایش علو درجات انسان کمک می‌کند بلکه از نظر اسلام، موجب رضایت و خشنودی خدا می‌شود. انسانی که در مواجهه با دشواری‌ها صبور باشد، از خداوند رحمت و برکت‌های بیشتری برخوردار خواهد شد.

امام هادی(ع) فرمودند: "یکی از اصحاب از امام هادی (ع) پیرامون معنای حلم و بردباری سؤال نمود؟ حضرت در پاسخ فرمود: این که در هر حال مالک نفس خود باشی و خشم خود را فرو بری و آن را خاموش نمائی و این تحمل و بردباری در حالی باشد که توان مقابله با شخصی را داشته باشی."^۱

با توجه به این نکات، می‌توان گفت که صبر از دیدگاه آموزه‌های اسلامی نقش بسیار مهمی در علو درجات انسان دارد و مسلمانان باید این فضیلت ارزشمند را در زندگی خود تمرین کنند تا به رشد و ترقی معنوی و اخلاقی دست یابند.

امام کاظم (ع) فرمودند: "بر طاعت خدا صبر کن و در ترک معاصی او شکیباهش؛ زیرا دنیا لحظه‌ای بیش نیست. آنچه گذشته جای شادی و غم ندارد و از آنچه نیامده نیز خبری نداری. پس لحظه‌ای را که در آن به سر می‌بری، صبور باش چنان که گویی خوشبخت و خوشحالی."^۲

امام علی(ع) می‌فرمایند: "قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، الصَّبْرُ ثَلَاثَةٌ: صَبْرٌ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ؛ وَ صَبْرٌ عَلَى الطَّاعَةِ؛ وَ صَبْرٌ عَنِ الْمَعْصِيَةِ. فَمَنْ صَبَرَ عَلَى الْمُصِيبَةِ حَتَّى يَرُدَّهَا بِحُسْنِ عَزَائِهَا، كَتَبَ اللَّهُ لَهُ ثَلَاثِمِائَةَ دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى الدَّرَجَةِ، كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ. وَ مَنْ صَبَرَ عَلَى الطَّاعَةِ، كَتَبَ اللَّهُ لَهُ سِتِّمِائَةَ دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى الدَّرَجَةِ، كَمَا بَيْنَ تُخُومِ الْأَرْضِ إِلَى الْعَرْشِ. وَ مَنْ صَبَرَ عَنِ الْمَعْصِيَةِ، كَتَبَ اللَّهُ لَهُ تِسْعِمِائَةَ دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى الدَّرَجَةِ، كَمَا بَيْنَ تُخُومِ الْأَرْضِ إِلَى مُنْتَهَى الْعَرْشِ؛ «فرمود حضرت امیر، علیه السلام، که فرمود رسول خدا، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: "صبر سه گونه است: صبر نزد مصیبت است؛ و صبر بر طاعت است؛ و صبر از معصیت. پس کسی که صبر کند بر مصیبت تا آنکه برگرداند مصیبت و شدت آن را به نیکویی عزای آن (یعنی

^۱ نوری، مستدرک الوسائل، ج ۲، ص ۳۰۴، حدیث ۱۷

^۲ محمدباقر، مجلسی، بحار الأنوار، ج. ۷۵، ص ۳۱۱، ح ۱

با صبر جمیل شدت مصیبت را ردّ کند)، بنویسد خدا برای او سیصد درجه؛ مابین هر درجه تا درجه مثل مابین آسمان و زمین. و کسی که صبر نماید بر اطاعت، بنویسد خدا از برای او ششصد درجه؛ میانه درجه تا درجه مثل میانه قعر زمین تا عرش. و کسی که صبر کند بر معصیت، بنویسد خداوند برای او نهصد درجه؛ میانه درجه تا درجه مثل میانه منتهای زمین تا منتهای عرش.^۱

بنابراین، صبر به عنوان یکی از ارزشمندترین فضایل اخلاقی در اسلام، تأثیرات بسیار بزرگی بر علو درجات انسان دارد و مسلمانان باید این فضیلت را در زندگی خود به خوبی تمرین کنند تا به رشد و پیشرفت معنوی و اخلاقی برسند.

^۱ محمدباقر، مجلسی، کتاب ایمان و کفر، انتشارات عطار، تهران، ۱۳۷۸، ص ۸۹

^۲ روح الله، خمینی، درجات و مراتب صبر، انتشارات، تنظیم و نشر آثار امام(ره)، تهران، ۱۳۷۷، ص ۱۵۲

نتیجه گیری

با توجه به آموزه‌های اسلامی، صبر به عنوان یکی از ارزشمندترین ویژگی‌های انسان، تأثیر بسیار مهمی در علو درجات و رشد معنوی انسان دارد. این فضیلت اخلاقی، انسان را در برابر چالش‌ها و مشکلات زندگی، به تسلیم و تحمل تحقیق زندگی تشویق می‌کند و او را به سمت توسعه اخلاقی، روحی، و معنوی هدایت می‌کند. از این رو، تأثیر صبر در علو درجات انسان به عنوان یکی از عوامل مهم و اساسی به شمار می‌آید. به واسطه صبر، انسان می‌تواند به توانایی تحمل مشکلات و برطرف کردن نوعی بحران‌ها در زندگی خود ثابت کند و از طریق این ویژگی، رشد معنوی و اخلاقی خود را تسریع بخشد. از این رو، مسلمانان باید در پیشبرد اهداف اخلاقی و معنوی خود، به صبر و تحمل بپردازند و از این فضیلت الهی بهره‌برداری کنند. در نهایت، صبر به عنوان یکی از مهمترین اصول اخلاقی در اسلام، به انسان آرامش و استقامت روحی می‌بخشد و او را به سوی علو درجات و ترقی معنوی هدایت می‌کند. از این رو، تمرین این فضیلت ارزشمند، نه تنها به بهبود زندگی شخصی و ارتقاء روحی انسان کمک می‌کند بلکه به تعالی اجتماع و توسعه انسانیت به طور کلی نیز کمک خواهد کرد. منجر به بهبود و تحول جامعه و جامعه‌ی اسلامی و مسئله افزایش کیفیت و کمیت اعمال و نهادها خواهد بود.

منابع

قرآن کریم

نهج البلاغه

۱- ابن ابی الحدید، عبدالحمید، شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، مترجم غلامرضا لایقی، انتشارات مکتب مرعشی، قم، جلد ۲۰، ۱۳۶۳

۲- ابن بابویه، جعفر، کتاب من لا یحضره الفقیه، مترجم محمدباقر بهبودی، انتشارات جامعه مدرسین حوزه علمیه، قم، ج ۳، ۱۳۶۳

۳- ابن بابویه، محمد، علل الشرایع، مترجم محمود احمدی، انتشارات مومنین، ج ۲، ۱۳۸۳

۴- افرنگان، علی، آثار تربیتی صبر در زندگی از منظر قرآن کریم، پایگاه جهاد دانشگاهی، تهران، ۱۳۹۹

۵- بیانات در دیدار مسئولان نظام، ۱۴۰۱-۱-۲۳

۶- پاینده، ابوالقاسم، نهج الفصاحه، مترجم محمدامین شریعتی، انتشارات دنیای دانش، تهران، ۱۳۸۷

۷- تمیمی آمدی، عبدالواحد، غررالحکم و دررالکلم، مترجم محمدعلی انصاری، انتشارات دارالحديث، تهران، ۱۳۹۵

۸- خاک پور، حسین، نقش صبر و بردباری در زندگی از نگاه روایات، نشریه تاریخ پزشکی، ۱۳۹۳

۹- خمینی، روح الله، تهذیب نفس و سیر و سلوک، انتشارات تنظیم و نشر آثار امام، تهران، ۱۳۸۷

۱۰- خمینی، روح الله، درجات و مراتب صبر، انتشارات، تنظیم و نشر آثار امام(ره)، تهران، ۱۳۷۷

۱۱- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، مترجم حسین خداپرست، تحقیق صفوان عدنان داودی، دمشق بیروت، دارالعلم الدارالشامیه، ۱۴۱۲ق، چاپ اول

۱۲- طبرسی، احمد، الاحتجاج، مترجم بهراد جعفری، انتشارات اسوه، ۱۳۸۳

۱۳- عیسی اربلی، علی، کشف الغمه، مترجم علی زواره ای، انتشارات نور محبت، ۱۳۹۳

۱۴- کمالی، علی رضا، عوامل صبر و بردباری، مجله کیهان، ۱۳۹۳

۱۵- متقی، علاءالدین، کنز العمال، مترجم محمود دمیاطی، انتشارات دارالحديث، ج ۱، ۱۳۷۴

- ۱۶- مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، مترجم ابوالحسن موسوی همدانی، انتشارات اسلامیة، ج ۶۸، ۱۳۸۶
- ۱۷- مجلسی، محمدباقر، کتاب ایمان و کفر، انتشارات عطارد، تهران، ۱۳۷۸
- ۱۸- مصطفوی، حسن، التحقيق فی کلمات القرآن الکریم، مترجم صادق عباسی، ج ۶، ص ۱۸۲، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۶۰
- ۱۹- مصطفی پور، محمدرضا، اهمیت صبر و شکیبایی، انتشارات پاسدار، ۱۳۸۸
- ۲۰- نوری طبرسی، حسین، مستدرک الوسائل، انتشارات آل بیت، ج ۲، ۱۳۶۹